

УДК 316.7

Ігор Кудря

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті досліджуються проблеми ідентичності в сучасній соціальній теорії. Поєднавши разом різні теоретичні традиції, висвітлюється дискусія щодо ідентичності і її значення в інформаційному суспільстві.

Ключові слова: ідентичність легітимації, проектна ідентичність, ідентичність опору, індивідуалізація, рефлексивна модернізація.

I. Kudrya. The conceptual approach to the understanding of identity in informational society

The aim of the article was to examine why questions of identity have in contemporary social theory. Bringing together contributions from different theoretical traditions this article aims both to illuminate and to more forward debates about identity and their meaning in information society.

Key words: legitimizing identity, project identity, resistance identity, individualization, reflexive modernization

И. Кудря. Концептуальный подход к пониманию идентичности в информационную эпоху

В статье исследуются, почему вопросы идентичности актуальны в современной социальной теории. Рассматривая вместе разные теоретические традиции, освещается дискусия о идентичности и ее значении в информационном обществе.

Ключевые слова: идентичность легитимации, проектная идентичность, идентичность сопротивления, индивидуализация, рефлексивная модернизация.

У детальному аналізі М. Кастельсом інформаційної епохи стверджується про визначальний вплив нової інформаційної технології на зміст світової культури. Технологічні зміни у виробничому процесі спричиняють появу нової історичної ери та соціальної формації – інформаційного суспільства. Для М. Кастельса відправний пункт дослідження інформаційної епохи – вивчення зміни культурної

ідентичності під впливом сучасної комунікаційної технології і виробництва мереж. М. Кастельс підкреслює пріоритетне значення культурної ідентичності в інформаційному суспільстві. Для нього очевидно, що культурна ідентичність – джерело ціннісного досвіду. Клас, професійна спілка, політичні партії, громадські асоціації, ринок, корпорації і конфесії – раціональні форми соціальної організації – були і продовжують бути джерелами ідентичності в суспільстві, поступово поступаючись новим джерелам ідентичності.

Осмилення поняття ідентичності М. Кастельс починає із твердження про те, що самовизначення особистості в сучасних умовах стає настільки ж важливим джерелом розвитку, як і техніко-економічні зміни. Він пише, що «ідентичність є процесом, у ході якого суб'єкт усвідомлює себе і осмислює ціннісні орієнтири своєї діяльності на основі певного культурного підходу або групи підходів, що виключає необхідність широкого звертання до інших соціальних структур» [6, с. 6].

М. Кастельс виділяє три типи ідентичності, кожний із яких є рушієм соціального прогресу. Перший, позначений М. Кастельсом як ідентичність, що легітимізує, характерний для індустріального суспільства; другий – резистентна ідентичність, зумовлює перехід до нового типу цінностей, що формується навколо визнання значення локальних спільнот, які автор називає комуніті; третій – проектна ідентичність, стає основою формування особистості як суб'єкта інформаційного суспільства. М. Кастельс стверджує, що індустріальне суспільство з породжуваним ним відчуженням людини від людини викликає кризу особистості. М. Кастельс зазначає, що роль ідентичності зростає сьогодні в першу чергу тому, що саме вона стає джерелом розуміння значимості власної діяльності, відповідно ідентичність стає сьогодні тим центром у постійно мінливому світі, яким раніше виступала політична спільнота.

Поняття ідентичності розроблено М. Кастельсом у його роботі «Влада ідентичності» (1997), де описується процес конструювання ідентичності на основі нового інформаційного типу культури. Культура є конструюванням ідентичностей із залученням історії, географії і біології, а соціальна роль формується соціальними інститутами, в процесі взаємин між індивідуумами та соціальними інститутами. Іншими словами, ідентичність формується культурою, а соціальна роль – суспільними інститутами. Перше – сфера первісного, віковичного, друге – сфера раціонального. М. Кастельс зауважує, що ідентичність пріоритетне джерело значення, порівняно з соціальною роллю, оскільки здійснюється завдяки самоконструюванню й індиві-

дуалізації, тобто культурна ідентичність формує цінності, а соціальна роль має функціональне призначення. В інформаційному суспільстві соціальні суб'єкти організуються навколо первісної ідентичності.

Ця первісна ідентичність в аспекті просторової логіки розглядається М. Кастельсом як локальність або місце. Первинна ідентичність існує на локальному, регіональному або національному рівні, але зникає на глобальному рівні. Поняття просторової локальності або місця тісно пов'язане з поняттям культурної ідентичності. Згідно з М. Кастельсом, місце – це певна локалізація діяльності, чие значення визначається логікою фізичного простору. Локалізація або первісна ідентичність означає певну автономію від решти інформаційного суспільства. Поняття місця означає ціннісний простір, де цінності є результатом культурної історії. Простір потоків, заснований на принципах інформаційної діяльності, не є вже повсякденним простором мешкання і праці. Повсякденність місця та соціальних інститутів чинить опір новим формам індивідуальної і колективної ідентичності. Люди намагаються знову відтворити свою первісну ідентичність, часто в територіальних поняттях, мобілізувавшись, щоб досягти своїх вимог, щоб зберегти значення своєї праці і мешкання.

Таким чином, простір визнається як ключовий вимір в утворенні ідентичностей. Ідентичності розуміються як породження специфіки місця як територіального, так і соціального.

Комунікаційні технології і медіа-контроль зображень, уявлень і громадської думки, а також поширення комп'ютерних мереж, дозволяють індивідуумові створити особистий імідж, демонструє зростання напруги, між глобалізацією й індивідуалізацією. Індивідуалізація репрезентації на основі первісних ідентичностей призводить до відкидання інших ідентичностей. Розглядаючи ідентичність як соціопросторовий феномен, М. Кастельс вказує, що значення місць для людей зникає у просторі потоків, оскільки первісна ідентичність і локальні суспільства змінюються під впливом інформаційних технологій. Простір потоків можна представити як детериторизоване місце, де люди можуть експериментувати з пластичністю ідентичності.

Згідно з М. Кастельсом, громадське суспільство створило ідентичність легітимації і відповідні соціальні інститути, а також соціальних суб'єктів, які відтворюють ідентичність, яка раціоналізувала соціальне панування. Критична точка дискурсу щодо розуміння ідентичності легітимації, згідно з М. Кастельсом, раціоналізувала джерело структурного панування. Там, де традиційно бачать демократію і верховенство закону, М. Кастельс вбачає ідентичність легітимації пану-

вання. М. Кастельс зазначає, що поняття раціональності та демократії – англійської, американської, французької і, особливо, російської революції – сформульовані ідеологією Просвітництва. Ця буржуазна ідеологія свободи, рівності і братерства, обґрунтовувала панування в буржуазному суспільстві. Між капіталізмом і радянським державним соціалізмом було мало відмінностей, оскільки обидва знищували локальну ідентичність, запроваджуючи ідентичність легітимації. Ідентичності епохи Модерну були універсалістською, а ідентичність епохи Постмодерну характеризується партикулярністю.

Інший вид культурної ідентичності, за М. Кастельсом, ідентичність опору, важливий тип ідентичності, що розвивається в сучасному суспільстві. Згідно з М. Кастельсом, ідентичність опору слід розглядати в контексті глобалізації. Для нього глобалізація – це процес формування суспільства мережі навколо інформаційної технології. Основні виміри глобалізації – простір потоків і позачасовий час, руйнують місцеві традиції, національні державні інститути й економічні системи. Як захисна реакція виникає ідентичність опору, що виявляється у зростанні релігійного фундаменталізму, етнічних і расових рухів, які шукають солідарність у спільній ідентичності.

Між ідеологіями й релігіями багато подібного – багато хто називає ідеології світськими релігіями. Протягом ХХ ст., що було сторіччям комунізму і демократії, фашизму і соціалізму, ідеології відігравали роль релігії масового суспільства. Проте існує принципова відмінність між релігією і ідеологією, оскільки будь-яка релігія завжди трансцендентна, тоді як ідеологія завжди поцейбічна. У цьому їхня відмінність. Навпаки, у ХХІ ст. місце ідеології посідає культура, а головну роль будуть відігравати міжкультурні протиріччя.

У результаті краху комунізму як політичної системи влади і марксизму як ідеології, що інтегрувала комуністичні суспільства, відбувся ренесанс первісних ідентичностей, заснованих на релігійній, племінній або клановій спільності. Цей ренесанс, породжений прагненням знайти нову ідентичність, торкнувся пострадянського простору, постсоціалістичних країн Європи, латиноамериканських, близькосхідних і африканських країн.

У М. Кастельса суспільство і конкретне життя людини визначається суперечливими тенденціями глобалізації і ідентичності. Для М. Кастельса, первинна опозиція глобалізації лежить у колективній ідентичності, як прагненні контролю над власним життям. Ідентичність як вираз локальної культури, яка опирається силі глобалізації. У суспільстві мережевих структур поряд із державою, глобальними мережами

та індивідуумами існують співтовариства, які об'єдналися навколо ідентичності опору, спрямованого проти глобалізації. М. Кастельс зазначає, що ідентичність мережевого суспільства ґрунтується на спільному опорі індивідуалізації глобальної культури.

Альтернативною щодо ідентичності опору є проєктивна ідентичність, в основу якої покладена ідея глобальної відповідальності (соціальний рух захисту навколишнього середовища). На його думку, є такі категорії співтовариств, які можуть через ідентичність опору перейти до ідентичності, спрямованої в майбутнє, і тим самим сприяти перетворенню суспільства в цілому. Народжується щось подібне новому суспільству з одночасним збереженням цінностей опору інтересам глобальних потоків капіталу та інформації. Це насамперед релігійні, національні та територіальні співтовариства. Територіальна ідентичність призводить до повернення на історичну сцену міст-держав, але вже як характерної риси глобалізації. Важливою ознакою відповідності цих утворень новій архітектурі суспільства є їх мережева, децентралізована форма організації. Якщо за допомогою мережі люди спілкуються досить довго, виникають стійкі взаємини, при яких стираються географічні, расові, вікові та інші дистанції. У підсумку виникає можливість розростання локальних громад до національного та інтернаціонального масштабу.

М. Кастельс використовує поняття проєктної ідентичності для характеристики соціальних суб'єктів, які самі створюють нову ідентичність, яка перевизначає їх позицію в суспільстві і спрямована на трансформацію соціальної структури. Іншими словами, на відміну від ідентичності опору, ця форма ідентичності не є суто захисною, оскільки вона містить конструктивні альтернативи опору.

Довгий час прихована в історичній свідомості, проєктна ідентичність раз за разом знову і знову виникає. Вона не є фундаментальним перетворенням ідентичності, а своєрідним культурним відтворенням. М. Кастельс розробляючи класифікацію типів ідентичності, моделює до деякої міри веберівську типологію видів панування: ідентичність опору може трансформуватися у проєктну ідентичність, а остання може перетворитися на ідентичність легітимації. Проєктна ідентичність виникає в середині соціальної групи, це є власне ідентичність.

М. Кастельс наголошує, що процес конструювання ідентичності залежить від типу виробництва, історичної пам'яті, персональної уяви, влади і релігійних почуттів. М. Кастельс стверджує, що прихід мережевого суспільства, зумовив заміну фіксованої, односпрямованої ідентичності мережевою ідентичністю.

Основним проявом ідентичності М. Кастельєс уважає соціальні рухи, причому вказує, що зростання резистентної ідентичності, іде паралельно зі зниженням ролі легітимної ідентичності, падінням значимості держави та інших соціальних інститутів [6, с. 66].

Вихід М. Кастельєс вбачає у комуналістській ідентичності, коли людина прагне знайти своє місце у співтоваристві собі подібних. М. Кастельєс визнає, що одним із найважливіших чинників стабільності співтовариств є їх культурна ідентичність, що зміцнюється в умовах глобалізації, резистентна ідентичність є породженням психофізичної ідентичності, тобто має біополітичне коріння. М. Кастельєс стверджує, що сучасні соціальні рухи не є реакцією на економічні проблеми, а мають культурний характер. На його думку, «технологічна революція, реструктуризація економіки і культурний розвиток сполучаються як однорядні фактори, що приводять до формування нових відносин виробництва нової системи влади і нових традицій досвіду, на яких будується сучасне суспільство» [5, с. 340]. Крім того, роль культурної сфери, як і роль ідентичності, має, на його думку, явну тенденцію до зростання, а культурні протистояння здаються авторові «основною формою зіткнення соціальних сил в умовах інформаційної ери» [5, с. 348].

Ця думка корелюється з підходом С. Гантінгтона, який стверджує, що в сучасному суспільстві культурна ідентичність у ширшому значенні – цивілізаційна ідентичність, формує зразки інтеграції, дезінтеграції і конфлікту. Згідно з С. Гантінгтоном, дев'ять цивілізацій борються за панівну роль у світі: західна, латиноамериканська, африканська, ісламська, китайська, індуська, ортодоксальна, буддистська і японська. Новий світовий порядок виникає на цивілізаційних основах, у якому суспільства, що належать до одного культурного типу співпрацюють один з одним і організовуються навколо основного ядра їхньої цивілізації.

Поняття культурної ідентичності М. Кастельєса тісно пов'язано з комунітаризмом, якщо постмодерністське поняття спільноти відкидає ідею традиції, то навпаки, поняття традиції одне з основних у комунітаризмі. Сучасний комунітаризм розглядає сучасне суспільство, як сукупність напівавтономних ідентичностей.

Таким чином, концепція ідентичності як потоку комунікації є надзвичайно актуальною, оскільки дозволяє уникати поняття кінця соціального. У цій концепції творить ідентичність не держава або етнос, а інформаційний простір комунікацій. На думку М. Кастельєса, ця мережева ідентичність виходить за межі національної держави. У

М. Кастельса суспільство мереж продукує нестійкі і мінливі зразки ідентичності, що кардинально відрізняються від ідентичності, виробленої індустріальним суспільством.

Концепція ідентичності в мережевому суспільстві відрізняється від концепцій ідентичності у об'єктивному часі й абсолютному просторі. Бо ідентичність тут не концептуалізується як стійка, безперервна і послідовна у чітких лінійних просторово-часових межах дискурсу лінійного часу. В сучасній літературі ідентичність концептуалізується як рідкий рефлексивний процес.

Згідно з А. Гіденсом, рефлексивність є центральним механізмом формування ідентичності. Поняття рефлексивності охоплює зміни, що відбуваються в сучасних суспільствах, пов'язані з рефлексивною модернізацією, що почалася наприкінці ХХ ст. і започатковує напрям у соціальній філософії, який визначає сучасне суспільство через префікс – «пост» (постіндустріалізм, постмодернізм, постфордизм), або через зміни базової логіки соціальної організації (суспільство знання, інформаційне суспільство). На відміну від цих варіантів концептуалізації, поняття рефлексивності характеризує сучасні зміни, як послідовну реалізацію принципів модерну, згідно з А. Гіденсом, ми швидше переживаємо період радикального модерну, ніж постмодерну.

Всі види людського життя включають рефлексивний контроль діяльності. У традиційних суспільствах цей контроль здійснювався у формі правил локальних суспільств, які, своєю чергою, засновані на минулому досвіді попередніх поколінь. За словами А. Гіденса, традиція – спосіб інтеграції рефлексивного контролю діяльності з просторово-часовою організацією суспільства. Проте в досучасних цивілізаціях рефлексивність все ще значною мірою обмежена традицією, оскільки минуле переважає над майбутнім.

У сучасних суспільствах це обмеження не діє. Не можна говорити, що традиції втратили свою силу, проте традиційний досвід, як і весь соціальний досвід, постійно переосмислювався і реформувався, тому досвід набував альтернативного характеру. В результаті діяльність більше не була самоочевидною або наперед визначеною попередніми поколіннями. Тому індивідуум звільняється від традиційних структур, таким чином протистоїть великому різноманіттю вибору, який, своєю чергою, призводить до невпевненості, що збільшується, щодо правильності вибору. Зростання рефлексивності означає, що рефлексивний контроль діяльності в сучасності пов'язаний із радикальним сумнівом, ідентифікація в сучасному контексті є набагато складнішим процесом, ніж у досучасному контексті. А. Гіденс вважає, що в посттрадиційному

суспільстві, ідентичність стає рефлексивним проектом [7, с. 32], який полягає в безперервному перегляді біографічних розповідей. Це зростання рефлексивності на рівні індивідуума також включає економічну частину біографії як розвиток професійної кар'єри.

Цікавим проте є те, що ця індивідуалізація є не тільки процесом емансипації індивідуума від структури, але і те, що структурні зміни модернізації змушують економічного агента прийняти повноваження соціальної структури безпосередньо на себе. В результаті виникають виклики в сфері виробництва і життя, перед цими викликами люди згуртовуються, завдяки двом причинам. По-перше, професійна кар'єра стає також частиною рефлексивного проекту ідентичності, праця стає спробою побудови біографічної розповіді. Професійна ідентичність набуває амбівалентного характеру в результаті різноманітності вибору, з одного боку, і зростання можливості неправильно вибору. По-друге, праця і життя підвладні цій логіці і вимагають подібних відносин, здібностей. Рефлексивна біографія будується на стратегічній раціональності, так само як і рефлексивна праця залучає дискурс і комунікацію в контекст праці. В цілому рефлексивна модернізація є дискурсивною модернізацією, яка являє собою сукупність різних стилів комунікації або різних форм і форумів самопрезентації [3, с. 128-129].

А. Гіденс розглядає природу ідентичності в пізній сучасності. Він стверджує, що індивідууми конструюють рефлексивну ідентичність, тобто традиційне джерело ідентичності (родина, релігія, нація) замінюється більшим ступенем раціоналізації індивідуальних стилів життя.

А. Гіденс стверджує, що комунікаційна революція створила рефлексивних громадян. Поряд з цим, традиційний індустріальний робітничий клас, соціальна база соціал-демократичної партії занепадає. З'явилися нові соціальні страти. А.Гіденс аргументує, що колективна класова ідентичність індустріальної спільноти зникає в результаті глобалізації, проте зростає індивідуальна рефлексивна ідентичність у формі самосвідомості. А. Гіденс переконує, що головна опозиція глобалізації виникає через підрив нею ірраціональних традицій і усталеного способу життя, санкціонованих віковими звичаями і релігією. Фундаменталізм є реакцією опору сучасності.

Сучасність відрізняється від усіх попередніх форм соціального порядку динамізмом, глибокими змінами традицій, і глобальними зіткненнями. Це також радикально змінює загальну природу щоденного життя і особисті аспекти людської діяльності. Фактично, одна з найбільш від-

мітних особливостей сучасності – поява нового типу індивідуальності. А. Гіденс аналізує природу цього феномену, він зосереджується на ідентичності особистості і появи нових механізмів самоідентифікації. А. Гіденс переконує, що особистість – не пасивний об'єкт, визначений зовнішніми впливами. У цьому контексті він аналізує значення для особистості таких понять, як довіра, доля, ризик і безпека.

А. Гіденс ідентифікує три чинники зростання невпевненості. По-перше, глобалізація. На нашу щоденну діяльність все більш і більш впливають події, що відбуваються в інших частинах світу. З іншого боку, місцеві традиції зазнають впливу глобалізації. Результат процесу глобалізації – збільшення невпевненості. По-друге, невпевненість також зросла через появу посттрадиційного суспільства. У глобальному світі традиція втратила свій авторитет. Ці два фактора призводять до нових соціальних відносин, що відрізняються від традиційних і локалізованих контекстів життя. По-третє, це високий рівень рефлексивності, тобто здатності до власної відповідальності, щоб знайти вирішення соціальних проблем сучасного суспільства.

Рефлексивність сучасного соціального життя полягає у факті, що соціальне життя постійно змінюється під впливом інформації, відповідно виникають різні варіанти соціально досвіду, пізня сучасність показує розрив, що збільшується, між знанням і контролем. А. Гіденс аргументує, що в процесі модернізації всі локалізовані контексти відносин на основі довіри поступово втрачають свою ефективність. Хоча люди все частіше спілкуються, проте це спілкування набуває характеру абстрактної системи, А. Гіденс наголошує на значенні активної довіри в посттрадиційному суспільстві. Активна довіра в культурних контекстах, від особистих зв'язків до глобальних систем взаємодії, постає як основа, на якій виникають нові форми ідентичності. Модернізація є руйнацією онтологічних засад безпеки, як підкреслює А. Гіденс. У сучасному світі довіра стає все більш крихкою, що зумовлює постійні зміни ідентичності.

А. Гіденс звертається до просторово-часових координат сучасності. Під просторово-часовою дистанціацією [8, с. 14] розуміється характер розташування суспільства в просторі та часі. Фактично мова йде про те, яким чином соціальні інститути (структури) функціонують у просторі і часі. Просторово-часова дистанціація сучасності передбачає, що сучасні соціальні інститути функціонують на всьому просторі і не мають часових перерв у своєму функціонуванні. Дистанціювання, зумовлене просторово-часовою організацією суспільства, означає відділення соціальних відносин від локальних контекстів і їхню вза-

сморді на необмеженому просторі і у часі. Локальні контексти стають частиною єдиного контексту діяльності, у межах якого вони піддаються трансформації.

Просторово-часова дистанція безпосередньо впливає на процеси самоідентифікації, особистість індивідів. Самоідентифікація розглядається в контексті радикалізації сучасності. Це означає, що базисні моменти особистості індивідів зазнають певної трансформації. Такої трансформації піддаються, наприклад, почуття довіри і ризику.

Аналіз А. Гіденса подібний до ідей У. Бека, який стверджує, що індустріальне суспільство поступається новій фазі розвитку сучасного суспільства – суспільству ризику. У. Бек переконує, що на зміну конфліктам з приводу благ прийшли конфлікти з приводу ризиків. Політичні й економічні інститути, які створюють ризики, віддалили людей від категорії упевненості, традиційного параметра індустріального суспільства. Відбувся радикальний перехід від першої сучасності, в якій захист людині гарантувала національна держава до другої сучасності, яка характеризується загальною небезпекою [2, с. 19].

У. Бек переконує, що традиційні моделі соціального життя втратили своє значення і були замінені індивідуалізованими моделями життя. Люди самі конструюють свою власну ідентичність. Сьогодні люди можуть вибрати з низки моделей ідентичності, через що соціальність розірвана. Люди повинні залежати від себе, щоб організувати власні ідентичності. Їм доведеться зіткнутися з турбулентністю глобального суспільства ризику без звернення до традиційних зв'язків. В умовах другої сучасності, громада, соціальна група та ідентичність втрачають свою онтологічність [4, с. 10].

Життя сприймається як індивідуальний проект, індивідуальні зв'язки любові і дружби, більш важливі ніж відносини з соціальними інститутами, які формували ідентичність в епоху першої сучасності. У.Бек зазначає, що блага, безпеки і кар'єра, які раніше асоціювалися з родиною, сільською громадою, станом або класом, нині інтерпретуються і розв'язуються індивідуальностями особисто [1, с. 4].

У.Бек підкреслює, що інституалізація індивідуалізації є прямо протилежною просвітницькому поняттю самодостатності індивідуума. Якщо буржуазія формувала соціальну і політичну ідентичність у боротьбі проти феодального панування і влади, то у пізній сучасності, навпаки, індивідуалізація – це процес власної самореалізації, буття і застосування трудових вмінь [1, с. 32].

Індивідуалізація, наполягає У. Бек, історично була і є сьогодні формою соціалізації, і процеси індивідуалізації другої сучасності –

демонстрація не самодостатності, а парадоксальної колективності. Індивідуалізація не в розумінні традиційного індивідуалізму, а індивідуалізація як колективний спосіб життя [4, с. 9].

Максимальне споживання замість повної зайнятості стає головною метою і легітимуючим чинником урядів, починаючи з індивідуальної ідентичності. У. Бек переконує, що індивідуалізацію потрібно прийняти і зрозуміти, оскільки вона становить основний механізм створення ідентичності в межах їх власних соціальних груп забезпечує основу для нових форм і напрям соціальної асоціації та діяльності.

Відповідно змінюється природа ідентичності, згідно з У. Беком, оскільки становлення суспільства ризику супроводжується зміною цінностей, ідентичність на базі потреб поступається ідентичності на базі неспокою.

У своїй концептуалізації сучасних форм ідентичності провідні теоретики інформаційного суспільства М. Кастельс, А. Гіденс і У. Бек підкреслюють зниження ролі традиційних культурних ресурсів, великих нарративів і національної держави, як способів створення ідентичності.

У інформаційному суспільстві традиційна ідентичність індустріального суспільства перетворюється через тенденції індивідуалізації пізнього капіталізму, призводячи до краху класової (виробничої) ідентичності, як реальної альтернативи національної, етнічної або релігійної ідентичності. У відсутності нормативної культурної ідентичності, ідентичність розвивається відповідно з мережевими соціальними інститутами і культурними практиками. М. Кастельс описує три типи ідентичностей: ідентичність легітимації, яка встановлюється домінуючими формами й інститутами влади в суспільстві; ідентичність опору, яка опонує домінуючим формам і інститутам; проектна ідентичність.

Теорія рефлексивності А. Гіденса і У. Бека є спробою створення моделі, яка пояснює, як процес індивідуалізації призводить до конституювання або репродукції якісно нових структур колективності на основі рефлексивної ідентичності.

Ідентичність інформаційної епохи – пластична конструкція, організована навколо соціальних мереж та інформаційних потоків; фактично немає сталого суб'єкта ідентичності, стійкої ідентичності. Соціально-політична, культурна, професійна і релігійна ідентичності піддаються процесу безперервної трансформації.

Література:

1. Beck U., Beck-Gernsheim E. Individualization. – London: Sage, 2002. – 221 p.
2. Beck U. The brave new world of work. – Oxford: Blackwell, 2000. – 202 p.
3. Beck U. The reinvention of politics: rethinking modernity in the global social order. – Cambridge: Polity Press, 1997. – 206 p.
4. Beck U. Work risk society. – Cambridge: Polity Press, 1999. – 184 p.
5. Castells M. End of millenium. – Malden MA: Blackwell, 2000. – 448 p.
6. Castells M. The power of identity. – Malden MA: Blackwell, 2004. – 537 p.
7. Giddens A. Modernity and Self-Identity: self and society in the late modern age. – Stanford CA: Stanford University Press, 1991. – 256 p.
8. Giddens A. The consequences of modernity. – Stanford CA: Stanford University Press, 1990. – 188 p.